

PALEOLİTİK ÇAĞ'DA ATEŞ VE YERLEŞİM BİÇİMLERİ

ÜST PALEOLİTİK DÖNEM YERLEŞİM BİÇİMLERİ

Üst Paleolitik dönemde insanlar sıklıkla kayaaltı sığınakları ve mağaraları kullanmışlardır. Üst Paleolitik insanı ayrıca mağaraların içinde kulübelere yapmak yoluyla tamamlayıcı mekanlar yapmıştır. Bu kulübelere en güzel örneklerden birini Fransa Nice'deki Lazaret Mağarası'nın içindeki kazık deliklerine ulaşılmış çadır oluşturmaktadır.

Üst Paleolitikte zemine oyulmuş farklı boy ve biçimlerde çukurlara da rastlanmaktadır. Bunlar kazık delikleri ya da mutfığa ve besin stoğuna ait çukurlardır. Bu çukurlardan bazıları çukur konut yapısını temsil ederler. Bu durumda sitte büyük çukurlar olarak ortaya çıkarlar. Çukurların içinde bulunan objeler açık havadakilerden daha iyi korunmuşlardır.

Açık havada bulunanlar konut içindeki günlük yaşam süresince ayakla çiğneme, taşıma gibi etkinlikler sırasında dağılmaya maruz kaldıkları gibi daha sonraki erezyon gibi etmenlerle tahrip olurlar.

Bazen açık hava siteleri ve mağaralarda taş döşemelere de rastlanır. Bunlar çoğunlukla ocakların kenarındaki oturma tabanları ya da atölye alanlarıdır. Kalker elemanlar içeren lösler içinde, daha ender olarak da mağaraların döküntüleri içinde büyük kemik ve tos dişleri yığınları bulunmaktadır. Bunlar yapı kafesleri, özellikle de mamut kemikleri ve tos dişlerinden oluşturulmuş olan yapıların kalıntılarıdır. Kafatasları, uzun kemikler ve tos dişlerinden oluşmuş yapı malzemelerinin düzenlenmesi bu yapıların nasıl oluştuklarını anlamaya olanak vermektedir.

Üst Paleolitik sitelerin oturma tabanları genellikle yakıt kalıntıları ve kırmızı aşı boyasının karışması sonucu kahverengi-kızıl bir renge boyanmıştır. Böyle tabanların uzanımı konutun kullanım biçimi hakkında bilgi verir.

Eski Üst Paleolitikte gelişmiş olan Aurignacien'in bilinen ve kazılan sitelerinin çoğunu mağara ve kayaaltı sığınakları oluşturmaktadır. İnsanlar tarafından birçok kez iskan edilen mağaralarda oturma alanı genellikle giriştedir.

Açık hava siteleri hiç kuşkusuz ki daha da sıktır ancak daha az bilinmektedirler. Ender olarak sistemli kazılara sahne olmuşlardır. Bu yataklar güneş ışınlarına açık yamaçlarda yer alırlar.

Oturma tabanları hemen hemen her zaman demiroksit tozlarından bir boya ile boyanmıştır. Bu boyalı zeminler özellikle mağaralarda iyi korunmuşlardır. Bu boyalı zeminler sadece Aurignacien'e özgü olarak kalmamış tüm Üst Paleolitik süresince bulunmuşlardır.

Mağaralarda Üst Paleolitik yataklarda sıklıkla ocaklar gözlemlenir. Bazen çok büyük ocaklar ve devam eden kül tabakaları vardır. Ocakların yakınında zemine kazılmış çukurlara da oldukça sık rastlanır. Bunların boyları, derinlikleri ve içerdikleri materyal değişiktir. Bazen yakıt artıkları, bazen kemikler bazen de yanmamış diğer artıklar içerirler. Büyük boylardaki çukurlar kazılmış konutlar olarak değerlendirilirler. Küvetlerin dışında, kazık delikleri, ocaklar ve çeşitli kemik yığınları bulunur.

Bugüne kadarki gözlemler insan gruplarının çok kalabalık olmadığını ve sitelerin uzun süre iskan edilmediğini göstermiştir. Bunların hangi mevsimlerde kullanıldıklarına dair veriler yoktur. Yaz ve kış konutları arasında ayırım yapmak zordur.

Şaşkınlık verici büyük, uzun evler ilk kez Üst Paleolitiğin orta evresinin ilk zamanlarında ortaya çıkmıştır. Kostienki IV'ün alt tabakalarında 23-33 m. uzunluğunda 5-6 m. genişliğinde olan bu tipin iki yapısı gün ışığına çıkmıştır. Hafifçe kazılmış olan iç kısmın merkezinde sıralanmış ocaklar bulunmaktaydı. Çok sayıdaki insan grupları aynı çatı altında yaşıyorlardı. Bu yapılar genel olarak yuvarlak evlerden açık bir biçimde farklıydılar. Olasılıkla ocaklar, grupların ya da belki de tek bir ailenin etrafında konuşlandığı sabit bir yerdir. Bu geniş evlerin iç mekanı kırmızı aşı boyası, odun kömürü ve insana ait diğer kalıntıların karışımıyla kırmızı kahverengi bir renge boyanmıştır.

Buraya kazılan küçük küvetler çok sayıdadır. 20-40 cm arasında çapa sahiptirler ve hemen hemen aynı derinliktedirler. Bunlar Üst Paleolitiğin orta ve geç evre yapılarının temel elemanını oluşturmaktadırlar. Bu çukurların kap oldukları üzerinde kuvvetli tahminler vardır. Yine tahminlere göre bu çukurlar derilerle kaplanıyorlar ve içlerine sıvı doldurulabiliyordu. Yüksek ısıda kızdırılmış taşlar yardımıyla bunlar ısıtılabilirdi. Bu ise dalgıç ısıtıcı ilkesiyle aynıdır. Şayet bu hipotez göz önünde bulundurulursa ocaklar içinde bulunan nesnelere ocakların mutfak amaçlı kullanımından sonra onların içlerine girmişlerdir. Şayet aynı oturma tabanları

üzerinde bırakıldıysalar insanın gidişinden sonra fazla tahrip olmamışlardır. Böylece çukurların içindeki karmaşık izlerin çokluğuna açıklama aranmaktadır. Bu izler kutup tilkileri ve çeşitli tavşan ayaklarından kemik ve fildişinden yapılmış kargılara ve diğer objelere hatta bazı yataklarda bütün hayvan ve insan figürlerine kadar uzanan çeşitlilik göstermektedir. Tam kadın figürlerinin çoğunun bu tür çukurlarda bulunması bunların gerçek depolar olarak kabul edilmelerine neden olmaktadır. Gerçekten de arkeolojik seviyelerde bulunan kadın heykelticikleri çukurda bulunanlara göre hemen hemen daima kırık olarak ele geçmektedir.

Kostienski IV'ün uzun konutlarının küçük çukurları, tümünün aynı çağda mutfak çukurları olarak kullanılabilmesi için çok fazla sayıdadır. Stratigrafideki bazı kesintiler bu çukurların oldukça uzun bir periyod süresince kullanıldıklarını göstermektedir. Grup bunları terk ettiği zaman tahrip olmamışlar çeşitli aralıklarla ve daima aynı mevsimlerde yeniden kullanılmışlardır.

Üst Paleolitiğin orta evresinin uzun evleri bugün için yalnızca Doğu Avrupa'da bilinmektedir. Ancak bu durum fazla bir anlam ifade etmez. Çünkü batı Avrupa da bu çağa ait çok az kazı yapılmıştır. Tamamen kıyaslanabilir buluntular Fransa'da Dordogne bölgesinde Corbiac'ta bulunmaktadır. Söz konusu evler hiç kuşkusuz ki bu evrenin tek mimari yapısı değildir. Merkezi ocaklı yuvarlak yapılara da birçok kez rastlanmıştır.

Kostienski bölgesinde Gagarino'da, Çekya'da Dolni Vestonice'de bunlar söz konusudur. Boyutları nedeniyle ancak bir aileyi barındırabilecek özelliktedirler. Aynı ve tek bir sitte uzun evlerin yuvarlak yapılarla birlikte mi buldukları ya da uzun evlerin yuvarlak yapılardan önce gelerek birbirlerini mi izledikleri bugün için henüz söylenemez.

Kostienski IV'ün üst tabakalarının eğimli oturma tabanı üzerinde bu yapıların yamaç içine oyulmuş oldukları açıkça görülür. Bu ise düzlüğün bozulmasına neden oluyordu. Daha sonra mekanın tabanının yatay olabilmesi için eğimin kenarı giriş kısmında doldurularak yükseltilmiştir. Yuvarlak evlerin çapları 6 m civarındadır. Merkezi ocak düz dipli az derin bir küvet halindedir. Bu küvetin içindekiler taşmış zemini düzensiz tabaka halinde kaplamıştır. Bu tabaka bitişikteki mutfak çukurlarını da örtmüştür. Bu türden 20 civarında mutfak çukuru Kostienski IV deki iki konut içinde bulunmuştur. Bu yüksek sayı izlerin zenginliğini aynı zamanda mekanın tekrarlanan iskanını açıklamaktadır. Puşkari I'de olduğu gibi tabanda

dağılmış olarak bulunan mamut tos dişleri ve büyük kemikleri yapının iskeletini teşkil ediyor olmalıdır.

Kostienski IV'de güneydoğuya bakan girişin önünde çok sayıda iz içeren bir alan bulunmaktaydı. Bu alanlar yontma artıklarıyla dolu çöplük alanlarıdır. Don nehrinin üzerinde Gagarino'da bulunan bu sit yuvarlak yapılar grubuna bağlanır. 5.5 x 4.5 m çapındaki bu yapının oturma tabanı kalındı. Aşı boyası, mutfak artıkları ve taş nesnelerin karışımından oluşmuştu. Döşeme taşları ve mamut tos dişlerinden oluşan bir yoğunlaşma daha o zamanlar Zamyat tarafından çökmüş bir çatının elemanları olarak yorumlanmıştır. Bu yoğunluk meskenin yakınında bir çember oluşturmaktaydı.

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

Desbrosse, R., Kozłowski, J., Les Habitats Préhistoriques, Paris, Editions du C.T.H.S, 2001.

Djindjian.F., Kozłowski., Otte, M., (1999) Le Paléolithique Supérieur en Europe”, Paris, Armand Colin.